

Sveriges lantbruksuniversitet
Fakulteten för naturresurser och lantbruksvetenskap
Institutionen för ekonomi

Nötköttsproduktion i Sverige

- lönsamhetskorrelerande faktorer

Beef/ Cow-calf-production in Sweden

- Profitability correlating factors

Viktor Törnquist

Nötköttsproduktion i Sverige – lönsamhetskorrelerande faktorer

Beef/cow calf-production – profitability-correlating factors

Viktor Törnquist

Handledare: Thord Karlsson, Sveriges lantbruksuniversitet,
Institutionen för ekonomi

Examinator: Carl Johan Lagerkvist, Sveriges lantbruksuniversitet,
Institutionen för ekonomi

Omfattning: 15 hp

Nivå och fördjupning: Grund C

Kurstitel: Självständigt arbete i företagsekonomi

Kurskod: EX0538

Utgivningsort: Uppsala

Utgivningsår: 2011

Omslagsbild: Elisabeth Törnquist, Alsäters gård

Serienamn: Examensarbete

Nr: 666

ISSN 1401-4084

Elektronisk publicering: <http://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: Nötkött, dikor, ungnöt, lönsamhet, regression, lönsamhetsfaktorer.

Sveriges lantbruksuniversitet
Fakulteten för naturresurser och lantbruksvetenskap
Institutionen för ekonomi

Tack till

Ett stort tack riktas till min handledare Thord Karlsson som varit mycket hjälpsam och ställt upp och varit tillgänglig. Ett tack vill jag även rikta till mor och far för bilder, anekdoter och för förmånen att kunna åka hem till Östergötland och rehabilitera mig från studentlivets prövningar med arbete på gården.

Sammanfattning

En snabb överblick av räkenskapsmaterial från en samling svenska nötköttsproducenter uppsamlat i projektet Agribeeff ger en bild av en näring med bristande lönsamhet. Den svenska nötköttsproduktionen generellt har lönsamhetsproblem.

Inom ramen för projektet Agribeeff har material samlats in från gårdar runtom i landet. Detta material utgör underlag för denna studie. Syftet med denna uppsats är att analysera detta material och söka efter enskilda lönsamhetsfaktorer som uppvisar korrelation med lönsamhet.

Genom en korrelationsanalys jämfördes utvalda faktorer. Resultatet blev att det för ungnötsproducenterna visade sig vara kostnaden för byggnader som hade starkast samband med lönsamheten. För dikoproducenterna var det kostnaderna för byggnader, foder och avskrivningar som visade sig korrelera starkast med lönsamheten.

Summary

A brief overview of accounting material from a number of Swedish beef and cow calf-producers gathered through the Agribeeff-project leaves the reader with a idea of a sector with low profitability. The Swedish beef-production in general has profitability issues.

Within the framework of the Agribeeff-project, material has been gathered from farms throughout the country. This material makes up the foundation of this study. The aim with the thesis is to analyse this material and seek out individual profitability factors that show a correlation with profitability.

Through a correlation analysis chosen factors was compared. The result showed that for beef-herds, the cost for buildings was the factor to show strongest correlation with profitability. For the cow calf-herds it was buildings but also cost for feed and description which showed most correlation with profitability.

Innehållsförteckning

INNEHÅLLSFÖRTECKNING	VI
1 INLEDNING	1
1.1 PROBLEMBAKGRUND	1
1.1.1 Kort om den gemensamma europeiska jordbrukspolitiken	1
1.1.2 Om den internationella konkurrensen	2
1.1.3 Djurskyddet och dess fördyrande inverkan	2
1.2 PROBLEM	2
1.3 SYFTE.....	3
1.4 AVGRÄNSNINGAR	4
2. METOD	5
2.1 DEN VETENSKAPLIGA ANSATSEN	5
2.2 LITTERATURSÖKNINGEN	5
2.3 DET INSAMLADE MATERIALET	5
2.4 ANALYS AV LÖNSAMHETSFAKTORER	7
2.5 KAUSALITET	7
3 TEORETISK BAKGRUND	9
3.1 FÖRETAGS VARIERANDE LÖNSAMHET OCH EFFEKTIVITET	9
3.2 ATT DEFINIERA FÖRETAGET OCH DESS MILJÖ.....	9
3.2.1 Jämförande analys	10
3.3 TIDIGARE FORSKNING OCH FORSKNINGSRÖN	11
3.4 TEORIERNAS FOGAS SAMMAN	12
4 GENOMGÅNG AV MATERIAL FRÅN GÅRDARNA	13
4.1 GÅRDARNAS PRODUKTION, STORLEK OCH GEOGRAFI	13
4.1.1 Spridning i avseende av produktion, geografi och besättningsstorlek.....	13
UNGNÖT:	14
4.2 GÅRDARNAS INTÄKTSSTRUKTUR	14
4.3 GÅRDARNAS KOSTNADSSTRUKTUR.....	15
4.3.1 Dikogårdarna.....	15
4.3.2 Ungnötsgårdarna.....	16
4.4 AREALANVÄNDNING.....	17
4.5 UNDERLAGET FÖR KORRELATIONSANALYSEN.....	18
4.5.1 Variabel lönsamhet	18
4.5.2 Variabler kostnader	18
4.6 RESULTAT AV KORRELATIONSSANALYS	19
4.6.1 Resultaten för dikorproducenterna	19
4.6.2 Resultat för ungnötsproducenterna.....	20
5 ANALYS OCH DISKUSSION	21
5.1 DIKOPRODUCENTERNAS VÄRDEN.....	21
5.2 UNGNÖTSPRODUCENTERNAS VÄRDEN	22
5.3 INTÄKTSSTRUKTUREN	22
5.1.1 Slopandet av handjursbidraget	22
5.2 KOMMENTAR OM DE EJ SIGNIFIKANTA VÄRDENA	23
5.2.1 Ej signifikanta resultat som infriade förväntningarna	23
6 SLUTSATSER	24
6.1.1 Förslag på vidare studier.....	24
BIBLIOGRAFI	25
Litteratur och publikationer.....	25
Internet.....	26

<i>Personliga budskap</i>	26
BILAGA 1: GÅRDARNAS GEOGRAFISKA SPRIDNING	27
BILAGA 2: Y-AXLARNÄ	28
BILAGA 3: X-AXLARNÄ	29

1 Inledning

I detta kapitel kommer först en kort bakgrund till svensk nötköttsproduktion och dess förutsättningar presenteras. Detta blir en form av bakgrund till problemformuleringen som följer. Efter detta kommer syftet med denna studie att förklaras varefter avgränsningar för studiens omfattning skall beskrivas.

1.1 Problembakgrund

Företag i vår tid förekommer i alla dess former och drivs med varierande grad av framgång och lönsamhet. Hur effektivt och lönsamt ett företag lyckas bli är beroende av flera faktorer vilket närmare kommer beskrivs i teoriavsnittet.

Den svenska nötköttsproduktionens utveckling under de senaste åren präglas starkt av strukturrationaliseringen i jordbruket som helhet. Nötköttsproduktionen är intimt sammanknuten med mjölkproduktionen. Utöver att den största andelen (65% år 2006) av köttet vi äter kommer antingen från mjölkkor eller ungnöt från mjölkproduktionen (Pehrson, 2007) så har det antagits att antalet dikor bör stiga motsvarande alla eventuella minskningar av mjölkkor för att kompensera bortfallet av nötkött. Köttresbesättningarnas numerär har sålunda antagits behöva korrelera med antalet mjölkkor. De senaste åren har dock sett en minskande population av mjölkkor som inte har kompenserats av motsvarande ökning av dikor (Jordbruksverket 2009). Detta bortfall i antal födda kalvar leder till en minskad inhemsk nötköttsproduktion som kompenserats genom ökad import. Sverige har sedan nittiotalet fallit från en hög grad av självförsörjning på nötkött till att 2006 importera nära hälften (45% 2006) av allt nötkött som konsumeras (Pehrson 2007). Detta fenomen är intimt förknippat med den svenska produktionens lönsamhetsproblem (LRF Konsult 2010)

1.1.1 Kort om den gemensamma europeiska jordbrukspolitiken

Denna studie skall i första hand behandla de deltagande fallgårdarnas interna miljö. Dock är det viktigt att ha en grundläggande uppfattning om företagets externa miljö som via den europeiska unionen (EU) har kommit att stå för en mycket viktig del av intäktsstrukturen med produktions och miljöstöd. Det går inte att förstå det nötköttsproducerande företaget idag utan att också ha en viss förståelse för jordbrukspolitiken.

Den gemensamma europeiska jordbrukspolitiken (Common European Agriculture Policy, CAP) har sina rötter i de europeiska förhållandena under 50- och 60-talen. Med en historia präglad av livsmedelsbrist var det den politiska viljan att säkra livsmedelsproduktionen genom ekonomisk uppmuntran och ge lantbrukarna en dräglig livssituation samtidigt som politiker ville åstadkomma lägre priser på livsmedel för konsumenterna (Jordbruksverket 2010). Kortfattat var huvudsyftet att maximera produktionen för att säkra livsmedelsförsörjningen. Idag utgör jordbrukspolitiken olika stöd, program och administration runt 45 % av EU:s budget (EU 2010). Detta är en minskning från att som mest ha legat runt 70% på 70-talet.

Den del av unionens jordbruksstöd som främst påverkar den svenska nötköttsproduktionen på gårdsnivå har varit och är ännu någon tid djurbidragen. Dessa är handjursbidraget och am och dikobidragen. Inom ramen för den marknadsreglering som EU upprätthåller återfinns även

åtgärder för gränsskydd med tullar, lagring, gemensam klassificering, exportstöd och ursprungsmärkning (Jordbruksverket 2010). Alla dessa åtgärder från EU påverkar givetvis det svenska nötköttsproducerande företaget på ett avgörande sätt men de ligger inte lika nära den enskilde producenten och dennes företag som de direkta djurbidragen.

Nu är tanken att djurbidragen ska fasas ut och istället uppgå i gårdsstöden. Denna urfasning ska vara genomförd 2013. Under övergångsperioden har medlemsländerna fått välja mellan olika alternativ där upp till 100 % av am och dikobidraget och 40 % av slaktbidraget, 75 % av handjursbidraget eller 100 % av slaktbidraget behålls under övergångsperioden. Sverige valde att behålla 75 % av handjursbidraget under övergångsperioden (ibid.).

1.1.2 Om den internationella konkurrensen

Av naturliga skäl skiljer sig förutsättningarna mellan olika gårdar med avseende på klimat, jordart och växtlighet. Dessa skillnader gör sig i högsta grad gällande vid jämförelser av nötköttsproduktion internationellt. Exempelvis Argentina och Brasilien har klara konkurrensfördelar gentemot den europeiska nötköttsproduktionen tack vare sitt för nötköttsproduktion förmånliga klimat. (Jordbruksverket 2007). Billig arbetskraft och möjligheten att bedriva en omfattande betesdrift under i princip hela året ger dessa länder en lägre produktionskostnad än vad de nordeuropeiska producenterna kan uppnå. Just de stora betesarealerna i exempelvis Brasilien (Jordbruksverket 2007) med små behov av den dyra foderhanteringen med vallodling och skörd av densamma som krävs i Sverige samt lägre eller inget behov av dyra stallbyggnader är en konkurrensfördel som är svår att överskatta.

1.1.3 Djurskyddet och dess fördyrande inverkan

Sverige har enligt lantbrukarnas egna intresseorganisationer ett bra djurskydd (Lantbrukarnas riksförbund, LRF 2010). I landet har framträdanden personligheter som Astrid Lindgren profilerat sig på att värna om djurhälsan (Lindgren 1990, www.astridlindgren.se). Den svenska djurskyddsdebatten har under lång tid påverkat djurhållningen i landet. Diskussionen i det offentliga om djurhållningens former och rent av dess vara eller icke vara har direkt eller indirekt lett till att ett allt mer omfattande regelverk för djurhållningen i landet vuxit fram.

Denna studie syftar inte till att värdera detta regelverk. Vad som är relevant i sammanhanget är att förstå att det förhållandevis rigorösa svenska djurskyddet innebär merkostnader och därmed en konkurrensnackdel för den svenska nötköttsproduktionen (Norrköpings tidningar 2007)

1.2 Problem

Sammanfattningsvis ligger mycket av förutsättningarna för den svenska nötköttsproduktionen bortom den enskilde producentens möjlighet att påverka. Den gemensamma europeiska jordbrukspolitikerna, handelsledets styrka, klimatet och konkurrens från lågkostnadsproducenter är omvärldsfaktorer som den enskilde företagaren svårt kan påverka i någon större utsträckning. I den mån producenterna kan påverka dessa faktorer så är det i så fall troligen via gemensamma intresseorganisationer så som LRF, Sveriges Nötköttsproducenter, Svenskt Kött med flera.

Denna studie syftar istället till att belysa och försöka analysera de faktorer i nötköttsproduktionen som ligger inom den enskilde producentens horisont att påverka, det vill säga produktionen hemma på den egna gården. I det insamlade materialet som skall redovisas senare i denna studie kommer läsaren se hur lönsamheten varierar inom ett relativt brett spektrum från gård till gård. Det är detta fenomen och i förlängningen dess bakomliggande orsaker denna studie syftar till att granska närmare.

Företag i allmänhet bör sträva efter att vara kostnadseffektiva (Fayol 2008) Nötköttsproducenter i Sverige är inget undantag och än mer så med dagens bristande lönsamhet måste producenterna vara kostnadseffektiva för att kunna bli lönsamma. Därför ställs frågan om vilka som är de mest kritiska kostnadsposterna i det nötköttsproducerande företaget och vilka samband finns mellan dessa i olika företag med god lönsamhet respektive de mindre lönsamma företagen.

Problemen med den bristande lönsamheten aktualiseras än mer i och med det nära förestående avvecklandet av handjursbidragen. 2013 skall dessa djurbidrag slopas och istället ha uppgått i gårdsstödet. Efter denna förändring kommer de gårdar som tidigare bedrev uppfödning av tjurar och stutar till slakt att oavsett deras fortsatta produktion få högre ersättning via gårdsstödet baserat på den historiska produktionen (Jordbruksverket 2010, LRF Konsult). Eftersom det ökade gårdsstödet baseras på hur många djur som skickas till slakt under en viss period innan 2013 så har marknaden sett ett markant ökat pris på kalvar (Thord Karlsson). Detta då en del producenter söker maximera ökningen av gårdsstödet genom att skicka så många djur till slakt som möjligt under perioden som kommer ligga till grund för det nya gårdsstödet.

Om inte ett ökat marknadspris på nötkött kompenserar bortfallet av detta stöd kommer framförallt producenter som vill etablera nya besättningar få mycket svårt att uppnå acceptabel lönsamhet.

1.3 Syfte

Syftet med denna uppsats är att studera ett antal gårdar med nötköttsproduktion och försöka utröna om några eller någon enskild faktor har ett starkare samband än de andra med lönsamheten. Detta ska i första hand söka uppnås medelst en korrelationssanalys. Genom att avgöra om någon eller några poster korrelerar mer än de andra med lönsamheten i dessa fallföretag kan studien hjälpa till att rikta uppmärksamheten mot dessa poster så framtida strävanden att exempelvis kostnadseffektivisera kan fokusera på de poster där sådana strävanden kan få störst genomslag. Denna studie kan då vara ett komplement till andra studier av lönsamhetsfaktorer i den svenska nötköttsproduktionen.

Studien syftar till att besvara följande frågeställning

- Vilka faktorer korrelerar med lönsamhet på fallgårdarna?

Studien skall sedan kunna komplettera på området redan befintliga studier och annan litteratur för att tillsammans med dessa utgöra en bredare grund för rådgivning och företagsledning i

den svenska nötköttsuppfödningen. Detta för att tillsammans med annan forskning bidra till ökad lönsamhet i svensk nötköttsproduktion.

1.4 Avgränsningar

I det följande kommer en analys och genomgång av faktorerna som påverkar det nötköttsproducerande företaget på gårdsnivå att genomföras. Denna studie syftar ej till att behandla det nötköttsproducerande företags yttre omvärld och de där för lönsamheten inspelande faktorerna. Sålunda kommer inte konkurrens från länder med konkurrensfördelar att behandlas ytterligare än det redan har i problembakgrunden. Då även det svenska djurskyddsväsendet får sägas befinna sig i denna yttre omvärld så kommer inte heller detta behandlas ytterligare. Samma sak gäller för slakteribranschens struktur och dess påverkan på nötköttsproducerande företag.

En faktor i gårdens yttre omvärld som är svår att bortse från är den gemensamma europeiska jordbrukspolitiken. I och med att jordbruksstöden har ett betydande inflytande över företagets lönsamhet som dessutom syns väldigt tydligt i materialet så måste dessa i högsta grad tas med i beräkningen. Den kommande urfasningen av handjursbidragen är den mest radikala förändring som kommer ske och effekterna av den kan inte undgås att omnämnas. Utöver detta skall studien undanhålla sig från spekulation i framtida utveckling av den gemensamma europeiska jordbrukspolitiken och dess påverkan på de svenska nötköttsproducenterna.

Hur arronderingen ser ut på de olika gårdarna som deltar i studien framgår inte av det insamlade materialet. Därför kan av naturliga skäl inte denna faktor tas med i analysen av dessa gårdar. Olika klimatzoners inverkan kan inte heller tas med på något vetenskapligt tillfredställande sätt då det skulle bli av en generaliserande art då även län även rymmer skillnader som är svåra att ta med i beräkningen. Dock kan både arrondering och klimatzon i viss mån speglas i alternativkostnaden för åker, som bör vara högre för välarronderade fält i södra Sveriges slättbygder än i Norrlands skogsbygder. Dock förekommer både slätt, skogs och mellanbygder i de flesta län så det går ej att bara med grund på vilket län gården ligger i dra slutsatser om arrondering. När det gäller klimatzon å andra sidan är lättare att skilja länen åt. När det gäller bete förhåller det sig av naturliga skäl så att det i Norrland omöjligen går att uppnå en lika hög andel bete i djurens foderstat som i Halland och Skåne och detta ska hållas i minnet när studien berör ämnet bete. Dessa faktorer har dock bedömts svåra att analysera i denna studie varför de kommer beaktas mer i allmänna drag. Materialet som insamlats inom Agribeef är omfattande och utförligt. Det är möjligt att med materialet som grund göra djupare analyser av foderstater, betesdrift, vallkedja och mer. Dock ryms inte allt detta inom ramen för denna studie varför fokus har lagts på mer övergripande kostnadsposter.

2. Metod

I följande kapitel kommer metodiken som skall användas i studien beskrivas. Det empiriska material som ligger till grund för studien kommenteras. Materialets användning, styrkor och eventuella brister omnämns.

2.1 Den vetenskapliga ansatsen

Vetenskapliga studier kan bedrivas med olika ansatser. De kan dels göras utifrån en deduktiv ansats, dels genom en induktiv ansats. Med en induktiv ansats antas en teori efter att förhållanden i verkligheten studerats. Den deduktiva ansatsen är dess motsats där ett teoretiskt ramverk först väljs ut för att sedan prövas och jämföras med empiriska resultat från verkligheten. En kombination av dessa båda ansatser är den abduktiva ansatsen.

Denna studie har en abduktiv ansats. Detta då det empiriska materialet är omfattande och det i utgångsläget antogs att litteratursökningen skulle komma att behöva kompletteras i ett senare skede av studien då genomgången av det omfattande empiriska materialet gav upphov till nya upplägg i teorisökandet.

2.2 Litteratursökningen

För att finna en teoretisk grund att stå på vid analysen av det insamlade materialet har en litteratursökning genomförts. Först har några andra större uppsatser och avhandlingar granskats för inspiration. En av dessa var Helena Hanssons doktorandavhandling *”Driving and restraining forces for economic and technical efficiency in dairy farms”* (Hansson 2007). Hansson (2007) hade ett upplägg som bedömdes kunna vara lämpligt även i denna studie. Hansson delger läsaren först lite företagsekonomisk teori om varför företag i allmänhet inte alltid är lönsamma, därefter begränsas det teoretiska perspektivet och rör sig sedan kring just lantbruksföretagets lönsamhet. När litteratursökningen vidtagit så har i första hand sökts litteratur som beskriver företaget, lönsamhet och företagsledning i allmänhet för att få med det grundläggande perspektivet. Därefter har sökningen fokuserat på litteratur som beskriver företagets omvärld för att få en teoretisk förankring för den kategorisering av företagets livsmiljö som eftersträvats inledningsvis i studien. Efter detta har litteratursökningen fokuserat på jämförelse mellan olika företag med avseende på lönsamhet samt tidigare utförd forskning i ämnet lönsamhet i nötköttsproduktionen.

2.3 Det insamlade materialet

Materialet är insamlat i samband med agribeeff-projektet (Agribeeff 2010). Agribeeff är ett projekt som syftar till att bidra till förbättrad lönsamhet inom nötköttsproduktionen. Detta genom att analysera räkenskapsmaterial från en rad olika gårdar och analysera detta. Materialet har spridning i flera olika produktionsgrenar inom nötkött och har även spridning med avseende på geografi så väl som ekologiskt och konventionellt produktionsätt.

Antalet besättningar är 21 med dikor och ungnöt uppdelade i separata besättningar i analysen även om många gårdar vidareuppföder sina egna djur. Hur vida detta är tillräckligt många för att ge ett tillfredställande brett underlag är diskutabelt. Idealiskt hade antalet varit större för ett bättre underlag men genomsnittliga storleken för fallgårdarna skiljer sig inte alltför kraftigt från den genomsnittliga nötköttsgården. Dock finns det några källor till osäkerhet rörande hur representativt materialet är och dessa ska i korthet nämnas.

Den första punkten där materialet inte idealiskt representerar produktionen i riket är den geografiska spridningen. Nära hälften av gårdarna som har bidragit med material till studien är belägna i Halland och Skåne. Framförallt Halland har fått representera en oproportionerligt stor del av nötköttsproduktionen. Från ett län som Västergötland som traditionellt haft den största mängden nötkreatur i landet kommer inte något material (Jordbruksverket 2002). Det är flera län där det inte återfinns några fallgårdar. Just precis vad denna geografiska asymmetri betyder för studien är svårt att säga. Dock bör studien vara av intresse då dess underlag torde vara mycket snarlikt det som en mer omfattande insamling producerat. Exempelvis så bör inte förhållanden i Södra Sverige skilja sig till en sådan grad mellan de där representerade länen och de ej representerade att det på ett avgörande sätt gör gårdsunderlaget olämpligt att använda i en studie av detta slag. För en närmre granskning av gårdarnas geografiska spridning hänvisas till bilaga 1.

Den andra osäkerheten i författarens tycke är hur insamlingen av materialet gått till och hur vida detta kan ha påverkat i vilken grad materialet är representativt för produktionen som helhet i landet. Då jag har begränsad insyn i hur och på vilka grunder gårdar valts ut och bjudits in att delta med sitt material i agribeeef-projektet måste ett visst mått av försiktighet inflikas här. Det som går att uttala sig om är hur väl gårdarna representerar ett snitt av nötköttsproduktionen sett till produktionsinriktning, besättningsstorlek och geografisk belägenhet.

Det råder även osäkerhet om andra faktorer som inte är oväsentliga i sammanhanget. För att en gård ska kunna delta i agribeeef-projektet fodras ett visst mått av ordning på räkenskaperna. Detta diskvalificerar direkt alla producenter som inte har full kontroll över sin ekonomi. Min uppfattning är att det finns en viss mängd gårdar där det helt enkelt inte existerar en fullständig uppfattning om alla företagets intäkter och kostnader. Dessa gårdar kan av förklarliga skäl inte delta fullt ut i en studie som den här. Utöver dessa kan det poneras att det finns ett antal gårdar där lantbrukarna själva är fullt medvetna om att deras lönsamhet är dålig. Det är inte orimligt att anta att dessa kanske är mindre benägna att delta i studier av detta slag då det kanske kan upplevas som tråkigt att exponeras offentligt om än anonymt i ett sådant negativt sammanhang. Å andra sidan kan tänkas att producenter som vet att de ligger bra till i lönsamhetsmått jämfört med sin omvärld är mer benägna att delta i sådana sammanhang om producenten är tillfreds med sitt företags resultat. Med detta resonemang förefaller det möjligt att de i studien deltagande gårdarna skulle kunna ha en slagsida mot de mer lönsamma och ordnade företagen.

Sammanfattningsvis är det vanskligt att dra slutsatser om Sveriges nötköttsproduktion som helhet på grundval av det underlag som ligger till hands. Däremot är underlaget säkerligen representativt för en stor del av den svenska nötköttsproduktionen.

2.4 Analys av lönsamhetsfaktorer

Det huvudsakliga instrumentet för bearbetningen av materialet kommer att utgöras av en korrelationsanalys. Detta för att det ger en bild av vilka faktorer som har samband med lönsamheten och vilka samband som är starkast samt hur stor del av resultatet som de bedöms beröra. Y-axeln i korrelationsanalysen sätts till ett lönsamhetsmått per producerad enhet (kronor per 100kg slaktat kött eller kronor per diko). Detta exklusive alternativkostnaden.

Innan posterna som skall ingå i analysen valts ut så har den genomsnittliga kostnads- och intäktsstrukturen granskats. Detta för att redan innan regressionsanalysen vidtar kunna sälla ut poster som anses vara av underordnad vikt på grundval av deras andel av totala intäkter och kostnader. Poster som utgör mindre än fem procent har prioriterats lägre.

De faktorer som valts ut att testas som X-axel i korrelationssanalysen är först de olika större kostnadsposterna som ingår i de direkta kostnaderna. Arbetskostnad och kostnaden för kapital och mark har preliminärt inte behandlats. Kostnader för kapital och mark är i materialet mindre poster vilket gör de direkta kostnaderna mer intressanta. Arbetskostnaden har lämnats tills vidare dels för att författaren tror att många producenter redan idag inte tar ut full ersättning för sitt arbete, ett antagande som även stöds av det insamlade materialet, dels av praktiska skäl. De olika poster ingående i de direkta kostnaderna som valts ut för jämförelse har valts ut främst efter deras andel av de totala direkta kostnaderna. Sålunda kommer några poster inte bearbetas ytterligare. De kostnadsposter som bedöms vara av sekundär vikt är veterinärkostnaderna och kostnaden för försäkring och skatt. Övriga kostnader och övriga kostnader djurhållningen kommer inte användas i regressionsanalysen.

Det lämnar följande poster som bedöms viktiga nog att ingå i korrelationsanalysen, kostnaden för inköpta djur, foder, maskiner, byggnader och posten bränsle, el, smörjmedel och vatten. Dessa fem poster är de kostnadsposter som skall genomgå en korrelationsanalys för att avgöra vilka som är att betrakta som mest kritiska för lönsamheten.

Även avräkningspriset och en separat post för avskrivningar kommer användas i en korrelationsanalys.

Vid tolkningen av korrelationskoefficienterna (r) har tolkningsanvisningar från Peter Hagell på Lunds universitet använts som ett stöd (Hagell 2010). Som stöd vid tolkningen av vad som är en signifikant korrelationskoefficient har tidigare riktvärden om en lägsta acceptansnivå vid $r=0.5$ använts (Nunnally 1978). Vid tolkning av korrelationskoefficienterna har hänsyn tagits till detta och tidigare forskning och resultat i ämnet. Vid tolkningen av r är det dock viktigt att inte fokusera ensidigt på en tolkningsmall utan hänsyn måste tas till de enskilda situationerna och förutsättningarna för den specifika korrelationsanalysen.

2.5 Kausalitet

Att vissa variabler uppvisar ett samband med varandra säger oss inte per definition vad sambandet beror på (Körner & Wahlgren, 2009). Att de utvalda kostnadsposterna förmodat skulle kunna ha någon form av direkt påverkan på resultatet är ett antagande. Detta antagande har till viss del sin grund i vilka kostnadsposter tidigare forskning pekat på som kritiska för lönsamhet.

Körner & Wahlgren (2009) beskriver medelst ett exempel en del av problematiken vid tolkning av resultat i en korrelationsanalys (Körner & Wahlgren, 2009). Även om två tänkta variabler X och Y båda har ökat behöver det inte per automatik vara så att den ena påverkar den andra. En eller fler ytterligare variabler kan påverka X och Y samtidigt och ge intrycket av att de påverkar varandra när de i själva verket oberoende av varandra påverkas av en tredje variabel A. Grundhypotesen som gärna antas för exempelvis sambandet mellan avskrivningar och resultat är att nyinvesteringar som ökar avskrivningarna också ger förbättrade produktionsresultat. Detta skulle ge ett samband med högre resultat. Det skulle dock även kunna bero på att båda variablerna istället har påverkats av en tredje okänd variabel som påverkar på så vis att resultatet ökat och företagsledaren till följd av detta gjort överavskrivningar för att sänka det. Det finns alltså en risk att sambanden inte är kausala utan att det föreligger så kallade skensamband eller till och med nonsenssamband. Faktorer som kan påverka i denna riktning är slumpen samt korrelationsanalyser med oberoende tidsserier som variabler (ibid). I vårt fall är det dock riktiga observationspar som utgör variablerna varför risken för sken- eller nonsenssamband bör vara något mindre. Slumpen är i samband med stickprovet en viktig faktor som kan påverka kausaliteten.

När kausaliteten beaktas i sammanhanget så bör det sunna förnuftet nyttjas enligt Körner & Wahlgren (2009).

3 Teoretisk bakgrund

Kapitel tre syftar till att ge en bild av den teori som bedömts som lämplig och nödvändig inför bearbetningen av det empiriska materialet. Kapitlet syftar till att förklara eller ge en bakgrund till några företagsekonomiska företeelser medelst på området vedertagna teorier.

3.1 Företags varierande lönsamhet och effektivitet

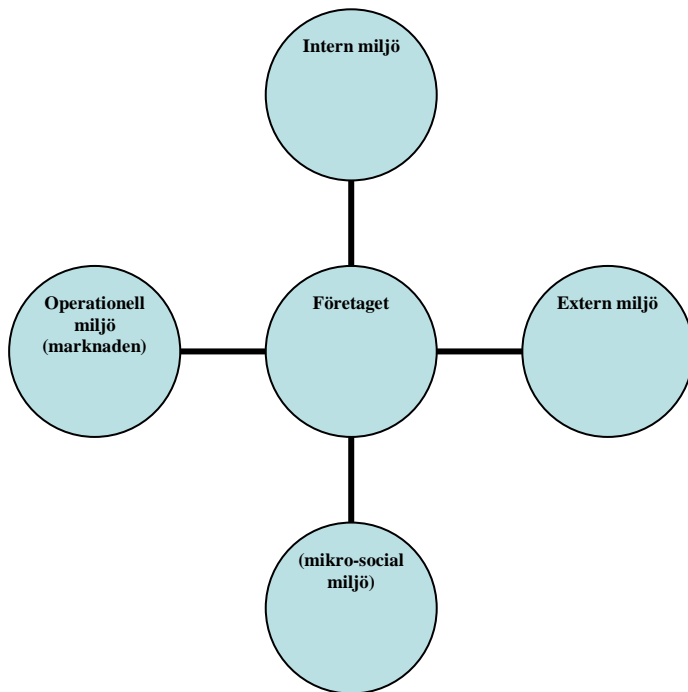
Redan 1945 lanserade Herbert A. Simon teorier om beslutsfattande i företaget kallade "Behavioural Model of Rational Choice". Han kom fram till att olika faktorer påverkar företagets beslutsfattande så till vida att beslutsfattandet inte kommer vara till fullo rationellt. (Simon 1955). I äldre ekonomisk teori så antogs företagsledaren vara en fullt rationell varelse som tog hänsyn till all information varefter för företaget rationella beslut fattades. Simon ansåg att en situation för företagsledaren där all information är tillgänglig var en utopi och såg istället att företagsledaren förvisso kunde förväntas fatta rationella beslut efter beaktande av all tillgänglig information men menade att informationen aldrig skulle vara fullständig till sin omfattning utan av varierande mängd och kvalitet. Simon fann att tidigare teorier snarare fokuserade på hur företaget borde agera än hur det verkligen fungerade. Tillgång på tid, kunskap men mer kommer enligt Simon att påverka rationaliteten i företagets beslutsfattande. När beslutsfattandet sedan påverkat av flera olika faktorer inte nödvändigtvis blir det mest rationella så är grunden lagd för att vissa företag kan komma att bli mindre lönsamma och effektiva. När Simon skrev om detta grundläggande förhållande i ett företag var inte små familj jordbruk de företag han skrev i första hand, snarare större industriföretag. Om företagsledning i stora företag som inte har annan arbetsuppgift än just företagsledning inte alltid har tillräckligt med information och tid för att styra företaget fullt rationellt så torde inte den mångsysslande familj jordbrukaren ha bättre förutsättningar. Med denna teori förklaras i viss mån orsaken till att många nötköttproducenter har dålig lönsamhet.

En teori som beskriver företagens förutsättningar för att drivas lönsamt som fått mycket uppmärksamhet är den resursbaserade synen på företaget (Barney et al 2001). Denna teori beskriver företagets förutsättningar för lönsam drift utefter företagets resurser. Vad som är företagets resurser är något abstrakt och kan vara kontaktnät, visst kunnande, företagsledningens kompetens och liknande utöver rena produktionsstillgångar. Nyckeln till företagets framgång enligt den resursbaserade synen på företaget är hur unika resurser företaget har. Resurser som är högst unika, svårkopierade och svårersatta ger företaget konkurrensfördelar.

3.2 Att definiera företaget och dess miljö

Att företag lever och verkar i en dynamisk miljö och att framgångsrika företagare måste vara initiativrika och flexibla är vedertaget sedan gammalt (Fayol 1916, p 20, Holmblad- Brunsson 2005). Vad som är nödvändigt att ta med sig vidare i studiens senare kapitel är en definition av de olika sfärer som påverkar företaget. Detta görs förtjänstfullt i boken "decision making in organisations" (Lee et al 1999). I denna beskrivs företagets livsrum i tre delar; den interna miljön, den externa och den operationella. Senare i studien kommer ett försök till tillämpning av detta synsätt appliceras på fallgårdarna och gårdarnas omvärld. Om denna teori ska sättas i förhållande till det resursbaserade perspektivet på företaget så finner vi företagets resurser

inom den interna miljön och möjligen i viss mån i den operationella miljön. Fortsättningsvis är det av dessa miljöer främst den interna som står under företagets egen kontroll. I viss mån kan även den operationella miljön ibland vara möjlig att påverka för företaget. Den externa utgörs av faktorer som är svåra för företaget att direkt påverka. (ibid) Nedan illustreras företagets omvärld i figur ett.

Figur 1. Företaget och dess omgivande miljöer (efter Hanson 2007).

Helena Hansson vill göra ett tillägg till dessa tre miljöer för att de bättre ska passa ett företag i form av ett familj jordbruk (Hansson 2007). Hon anser att mikrosocial miljö bör läggas till de tre tidigare nämnda miljöerna. Detta för att ta hänsyn till de speciella sociala faktorer som påverkar företag av det speciella slag som familj jordbruk ofta är. Om Lee et al tillfredställande beskriver de grundläggande företagsekonomiskt viktiga miljöerna som kringgärdar företaget kan Hansson med sitt mikrosociala perspektiv bidra med en definition av den svårligen förutsägbara faktorn som utgörs av familjen i lantbruksföretag med art av familj jordbruk.

Efter att ha konstaterat att denna studie rör sig inom vad som kallas företagets interna miljö (Lee et al 1999) återstår en teori om jämförande analys av företag.

3.2.1 Jämförande analys

En jämförande analys av faktorer påverkande lönsamheten på ett antal nötköttsproducerande gårdar i sydvästra USA använder regressionsanalysen för att avgöra vilka faktorer som korrelerar med ökad lönsamhet (Ramsey et al 2005). Ramsey et al (2005) delar in underlaget i modeller för kostnader, intäkter och produktion. Deras regressionsanalys visar att ett antal nyckeltal i produktionen korrelerar med företagets intäkter. I sin studie hänvisar Ramsey et al i sin tur till tidigare studier som gjort jämförande analyser av nötköttsföretag i USA. Något

som är relevant i sammanhanget är att de studier som nämnts alla har haft ett underlag på runt 200 observationer som grund.

3.3 Tidigare forskning och forskningsrön

Det finns ett visst utbud av forskning och avhandlingar i ämnet nötköttsproduktion och lönsamhet som kan vara aktuell i samband med detta arbete. Eftersom marknadsläget och de ekonomiska förutsättningarna förändrats radikalt de senaste åren så är det främst forskning från millenieskiftet och framåt som bedömts aktuell som referens. I det följande ska några avhandlingar i ämnet presenteras varpå läsaren får en uppfattning om vilka kostnadsposter som tidigare forskning pekat på som viktiga.

En flitig forskare i ämnet nötköttsproduktion och dess lönsamhet är Karl-Ivar Kumm som är verksam på Sveriges lantbruksuniversitet (SLU) i Skara. I en rapport från 2006 pekar Kumm på foderkostnader samt byggnadskostnader som kritiska faktorer (Kumm 2006). I Rapporten slås det fast att nyinvesteringar och marknadsmässig lön fodrar mycket stora besättningar för en chans till lönsam produktion. Vid befintliga resurser med stallar som kräver ingen eller liten investering kan dock lönsamhet uppnås redan i mindre besättningar (ibid). I rapporten nämns också stora sammanhängande betesarealer som en resurs som förbättrar chanserna till god lönsamhet. En annan faktor som pekas ut som viktig är företagsledningen. Alla beräkningar förutsätter goda produktionsresultat vilket inte kan uppnås utan god djuromsorg och kompetent företagsledning.

I en rapport framtagen inom forskningsprogrammet MAT 21 konstateras att antalet nötkreatur i landet sjunker och att detta hotar både olika arters och det öppna landskapets överlevnad (Kumm, 2002). I denna rapport konstateras att utvecklingen med minskande nötkreatur är en följd av bristande lönsamhet. För att kunna upprätthålla en lönsam nötköttsproduktion pekar Kumm (2002) på tio kritiska lönsamhetsfaktorer, fyra av dem är mer aktuella för denna studie än de övriga; god djurtillväxt och foderomvandling, hög andel bete, låg beteskostnad samt låg byggnadskostnad. I rapporten förs ett resonemang om hur producenter med hänsyn taget till dessa faktorer kan minska kostnaderna genom att låta djuren skörda mer foder själva på betet, spara foder genom att undvika överutfodring samt att undvika dyra byggnader.

I ett examensarbete inom lantmästarprogrammet ställer sig författaren frågan hurvida det är lönsamt att bygga för morgondagens nötköttsproduktion (Widegren 2004). I examensarbetet har författaren begärt offert på två stallbyggnader för vidareuppfödning av tjurar till slakt samt gjort kalkyler på respektive stall i olika scenarion med 2004 års stödnivåer, halverade stöd samt obefintliga stöd. I detta mer praktiska perspektiv framgår att inga av stallen hade varit lönsamma vid obefintliga stöd och ej med 2005 års stödnivå. Widegren (2004) konstaterar att nötköttsproduktionen inte bär dyra, nya byggnader. Enda chansen till lönsamhet vid nyinvestering ser Widegren (2004) när nya stallbyggnader kan göras åtskilligt billigare med eget arbete, billigare konstruktion och byggnadskomponenter.

Widegren pekar liksom Kumm på företagsledning som en kritisk faktor. Widegren påpekar att producenterna behöver bli mer affärsmässiga och upphandla alla affärer för att kunna uppnå acceptabel lönsamhet istället för att som förr sälja allt till samma slakteri eller köpa från samma leverantör utan att aktivt söka bästa erbjudande i varje affär. Utöver detta menar Widegren med grund i sina kontakter med praktiserande lantbrukare att duktiga uppfödare

med goda produktionsresultat har goda möjligheter till ökad lönsamhet i och högre ersättning för bättre klassningar på köttet.

3.4 Teorierna fogas samman

I kapitlet har nu flera teorier behandlats. En beskrivning av hur företagsledning hindras att fatta fullt rationella beslut på grund av tids och informationsbrist enligt en teori har delgivits läsaren (Simon 1955). Barney et al (2001) beskriver hur det resursbaserade perspektivet på företaget har utvecklats. Lönsamhetspotentialen står att finna i företagets egna resurser. Lee et al (1999) och deras indelning av företagets omvärld i tre miljöer har åskådliggjorts samt Hansson (2007) och hennes förslag på ett tillägg till dessa miljöer. Slutligen har ett litet urval av studier som syftat till att jämföra lönsamhet i olika nötköttsföretag omnämnts.

När denna studie fortskrider så gör den det med dessa teorier som stöd vid bearbetningen och analysen av det fallgårdsmaterial som finns till hands. Fallgårdsmaterialet ger en relativt allsidig bild av fallföretagens interna miljö och det är i denna miljö som Simon (1955) beskriver hur informations och tidsbrist leder till ej fullt rationella beslut. Antagandet görs att företagsledning generellt i lantbruksföretag inte har bättre tillgång till tid eller information än det genomsnittliga företaget. Samtidigt finns här i den interna miljön enligt Barney et al (2001) potentialen till företagets lönsamhet.

Slutligen har vi sett hur bland annat Ramsey et al (2005) använder regressionsanalysen för att jämföra räkenskaper som illustrerar nötköttsproducenters interna miljö för att avgöra vilka faktorer som korrelerar med lönsamhet.

I problembakgrunden har även den externa och operationella miljön fallföretagen verkar i i korthet beskrivits. Dock är det den interna miljön som denna studie i allt väsentligt kretsar kring. Även om alla miljöer påverkar företaget ser vi den främsta möjligheten för den enskilde företagaren att själv påverka sin lönsamhet i den interna miljön.

Den fjärde miljön, den mikrosocial (Hansson 2007) kommer inte kunna urskiljas i dessa fallföretag. Denna miljö är svår att på något vetenskapligt sätt analysera inom ramen för denna studie. Dock kan det vara en potentiell påverkande faktor till fenomenet att vissa företag drivs vidare trots bristande lönsamhet.

Tidigare forskning i ämnet tycks peka på att kostnaden för byggnader är en kritisk faktor i nötköttsföretagen. Nybyggda stallar tycks svåra att förena med lönsam produktion såvida det inte är mycket stora besättningar. I kapitel fyra kommer det framgå om en korrelationsanalys bekräftar detta. Karl-Ivar Kumm berör också problemet med byggnadskostnaderna men pekar också på längre betesperiod och periodvis vinterbete för att sänka foderkostnaden. Även nyinvesteringar i maskiner anges som en kritisk kostnad som försämrar möjligheterna till full kostnadstäckning och positivt resultat.

Sålunda är utgångshypotesen att kostnaderna för foder, byggnader och maskiner är de som kommer uppvisa starkast samband med lönsamheten.

4 Genomgång av material från gårdarna

I detta kapitel kommer först en kort genomgång av gårdarnas belägenhet och produktionsinriktning att göras varefter den genomsnittliga kostnads och intäktsstrukturen åskådliggörs och kommenteras. I korthet redovisas de poster som bedömts intressanta att bearbeta vidare i den senare delen av kapitlet där en korrelationsanalys genomförs.

4.1 Gårdarnas produktion, storlek och geografi

Gårdarna är utspridda i landet från Skåne i söder till Västerbotten i norr. Mer precist fördelar sig gårdarna geografiskt som följer i bilaga 1. Eftersom klimat och odlingsförhållanden skiljer sig kraftigt åt även inom Sverige så kommer en del värden att skilja sig markant mellan olika gårdar. Ett sådant värde med kraftig variation beroende på gårdens belägenhet är alternativvärdet. Ett underbyggt antagande är att det är högt i slättbygder med god arrondering där alternativkostnaden för spannmålsodling är hög. Detta jämfört med skogsbygder och mellanskogsbygder där alternativvärdet kan antas vara lägre generellt, ibland till och med obefintlig som materialet utvisar. Då det insamlade materialet inte förtäljer hur arronderingen på de olika gårdarna ser ut så kan inte ytterligare hänsyn till detta tas.

4.1.1 Spridning i avseende av produktion, geografi och besättningsstorlek

Nedan listas gårdarna vars räkenskaper för året 2008 utgör underlaget för denna studie. Som synes bedriver alla förutom en av dikoproducenterna sin produktion ekologiskt medan vidareuppfödarna av ungnöt huvudsakligen bedriver en konventionell produktion. Besättningsstorlekarna varierar från 20 till 120 för dikorna och mellan 70 och 690 för ungnötsuppfödarna.

Tabell 1. I studien deltagande gårdar med angiven besättningsstorlek, geografisk belägenhet och produktionssätt

Besättningsstorlek	Region	Produktionssätt
Dikor:		
120	Svealand	Ekologiskt
80	Götaland	Ekologiskt
60	Norrland	Konventionellt
40	Norrland	Ekologiskt
30	Götaland	Ekologiskt
30	Götaland	Ekologiskt
20	Götaland	Ekologiskt
Ungnöt:		
690 mjölk/köttras	Götaland	Konventionellt
200 mjölkras	Norrland	Konventionellt
190 mjölkras	Svealand	Konventionellt
160 mjölkras	Götaland	Konventionellt
130 mjölk/köttras	Götaland	Konventionellt
120 köttras	Götaland	Konventionellt
110 mjölk/köttras	Norrland	Konventionellt
100 köttras	Norrland	Konventionellt
100 mjölkras	Götaland	Konventionellt
100 mjölkras	Götaland	Ekologiskt
90 mjölkras	Svealand	Konventionellt
80 köttras	Svealand	Ekologiskt
80 mjölkras	Götaland	Konventionellt
70 köttras	Götaland	Konventionellt

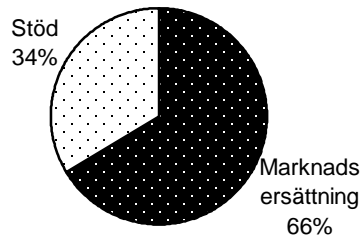
4.2 Gårdarnas intäktsstruktur

Gårdarna som deltar i studien har alla i varierande utsträckning andra verksamheter vid sidan av djurhållningen. Dessa kan vara skog, växtodling, entreprenad, annan djurhållning etc. Dessa olika biverksamheter ger givetvis olika sorters synergieffekter. Tanken är att i möjligaste mån analysera djurhållningen på gårdarna allena, utan bieffekter av övriga verksamheter på gården. Detta har redan skett i underlaget.

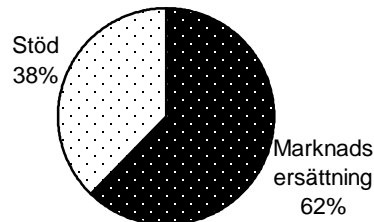
Med andra ord fodras att gårdarnas olika produktionsgrenar kan tillskrivas en rättvisande del av de gemensamma kostnaderna. Detta har redan gjorts på ett förtjänstfullt sätt i det material som ligger till grund för denna studie, vilket underlättar denna studie väsentligt. Då det är djurhållningen som studien syftar till att granska så har jag nyttjat det material där djurhållningens kostnader och intäkter har särskiljts från gårdarnas övriga verksamhetsgrenar. Jag har förlitat mig på att den bearbetning som gjorts av materialet har varit korrekt.

Inledningsvis är det av godo att skaffa sig en översiktlig bild av gårdarnas intäktsstruktur. I diagrammen som följer syns tydligt att även om stödet utgör en stor del av djurhållningens genomsnittliga intäkter så är det ändå marknadens ersättning för den producerade varan som utgör större delen av intäkterna. Givetvis så skiljer det sig åt kraftigt mellan de olika gårdarna men om en variabel för korrelationsanalysen skall väljas ut bland intäkterna bör det vara en post i den marknadsenliga ersättningen. En lite udda detalj när man granskar materialet är

avräkningspriserna. De varierar en del mellan de olika gårdarna men det som verkligen är uppseendeväckande är att de ekologiska producenterna av ungnöt inte har ett tydligt högre avräkningspris än sina konventionella kollegor.

Figur 2. Genomsnittlig intäktsstruktur hos studiens ungnötsuppfödare.

Figur 3. Genomsnittlig intäktsstruktur hos studiens dikoproducenter.

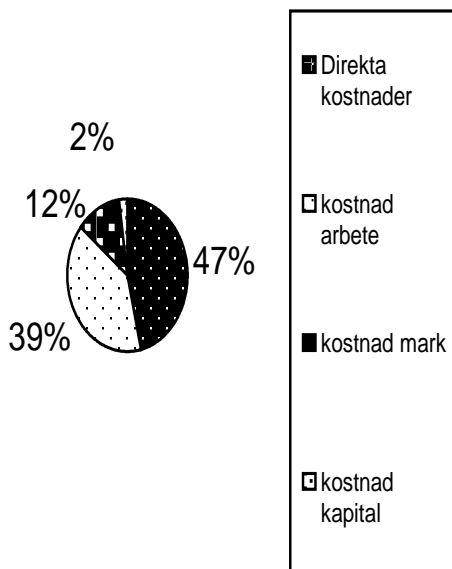
4.3 Gårdarnas kostnadsstruktur

För att få en mer överskådlig bild över hur djurhållningens kostnader ser ut så har dessa sammanfogats i illustrerande diagram.

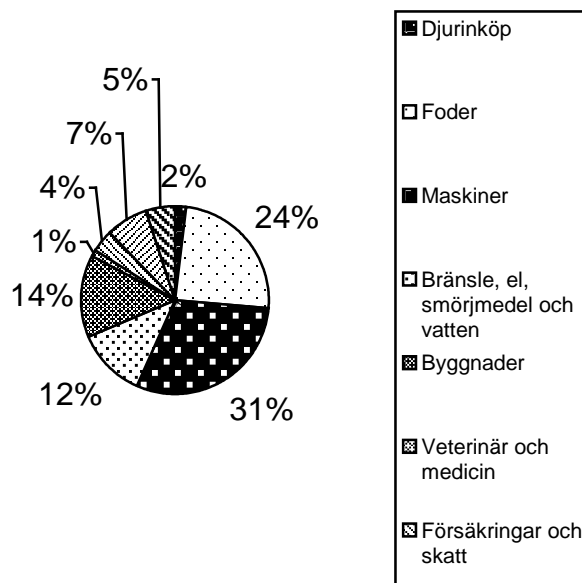
4.3.1 Dikogårdarna

Nedan illustreras dikogårdarnas genomsnittliga kostnadsstruktur i två cirkeldiagram. I det första diagrammet fördelas kostnaderna i posterna direkta kostnader, kostnad för arbete, kostnad för mark och kapitalkostnad. Som synes utgör de direkta kostnaderna och arbete den absoluta merparten av kostnaderna. Direkta kostnader är kostnader direkt förknippade med djurhållningen så som foder, byggnader, maskiner och veterinärkostnader. Arbete är familjens arbete samt eventuellt inhyrt arbete. Kostnaden för mark gäller arrenden och alternativkostnaden för den egna marken. Kapitalkostnaden utgörs av räntor på lån samt ränta på eget kapital.

Eftersom de direkta kostnaderna utgör en så stor del av djurhållningens kostnader så är det intressant att se vilka poster som döljer sig under dessa. I det följande diagrammet åskådliggörs att det i det genomsnittliga företaget är maskinkostnaderna som utgör den enskilt största direkta kostnaden. Utöver detta är foder den största kostnaden. Vidare är bränsle, el m. m en stor kostnad liksom kostnaden för byggnaderna. Veterinärkostnader, försäkringar och skatt och djurinköp utgör en mycket liten del av den genomsnittliga dikogårdens direkta kostnader.

Figur 4. Genomsnittlig kostnadsstruktur hos studiens dikoproducenter.

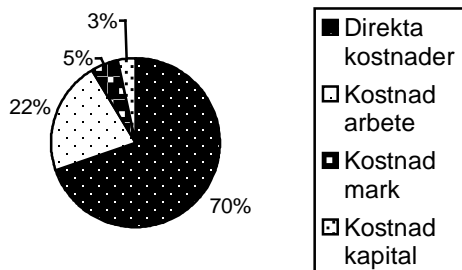
Figur 5. Genomsnittliga direkta kostnader hos studiens dikoproducenter.

4.3.2 Ungnötsgårdarna

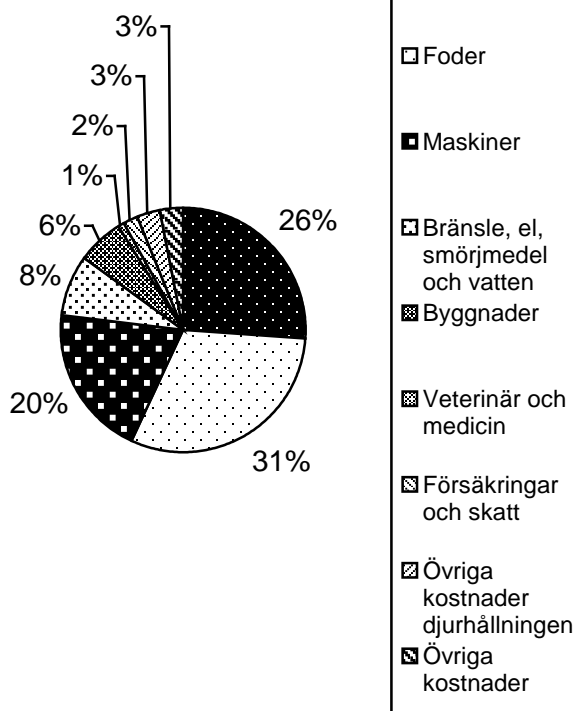
För ungnötsgårdarna har samma procedur som för dikogårdarna genomförts vilket redovisas i följande diagram. I detta diagram åskådliggörs att gårdarna med uppfödning av ungnöt har en genomsnittlig kostnadsstruktur som till största del utgörs av direkta kostnader. De största kostnaderna är djurinköp, foder och maskiner. Även bränsle m. m och byggnader är en betydande del för ungnötsföretagen och kommer ingå i korrelationsanalysen.

Veterinärkostnader, försäkring och skatt, övriga kostnader utgör en mindre kostnadspost som dessutom blir svårhanterlig så den utelämnas ur korrelationsanalysen men kommer ändå kommenteras i mån av utrymme.

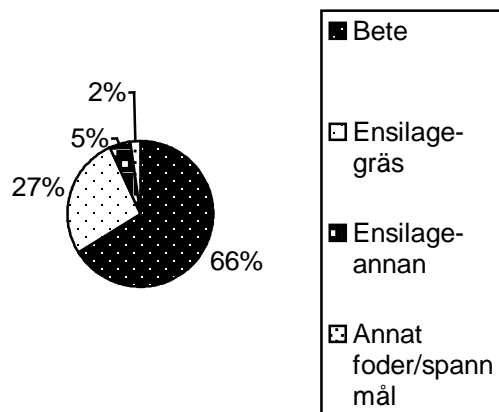
Figur 6. Genomsnittlig kostnadsstruktur hos studiens ungnötsuppfödare.

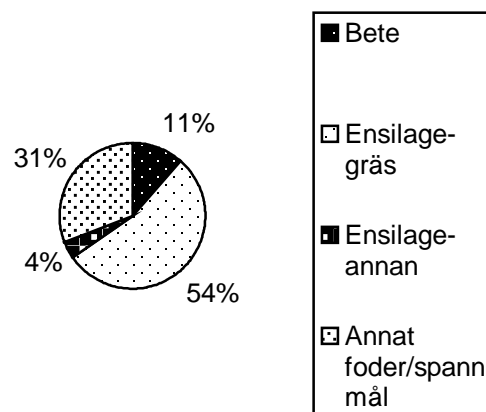
Figur 7. Genomsnittliga direkta kostnader hos studiens ungnötsuppfödare.

4.4 Arealanvändning

Arealanvändningen skiljer sig av naturliga skäl kraftigt åt mellan dikoproducenterna och ungnötsproducenterna. För dikogårdarna se vi att den allra största arealen som tas i anspråk av djurhållningen är bete, efter det kommer ensilagevallen. Vidareuppfödningen har en högre areal av spannmål och ensilage och mindre bete vilket också syns tydligt i diagrammen nedan. Det är mycket vanskligt att tyda in för mycket i dessa diagram då de inte tar hänsyn till avkastning, arrondering, jordart, produktionssätt etc. lika lite som de säger något om respektive foders del av foderstaten. De är istället till för att ge en överskådlig bild av djurhållningens arealanvändning.

Figur 8. Genomsnittlig arealanvändning hos studiens dikoproducenter.

Figur 9. Genomsnittlig arealanvändning hos studiens ungnötsuppfödare.

4.5 Underlaget för korrelationsanalysen

Till skillnad från regressionsanalysen så bygger inte korrelationsanalysen på ett i förhand givet antagande om åt vilket håll ett samband mellan två variabler går, vilken variabel som påverkar vilken variabel är alltså en öppen fråga i inledningen av en korrelationsanalys.

Frågeställningen är i stället hur vida det finns ett samband och hur starkt det är och det kan då gå åt båda håll.

Den ena variabeln som ska ingå i korrelationsanalysen har redan bestämts till att vara någon form av lönsamhetsmått. För att kunna genomföra en korrelationsanalys behövs två variabler att ställa emot varandra. Tidigare i kapitlet har antytts att de variabler som ska ställas mot denna lönsamhetsvariabel kommer utgöras av olika kostnadsposter. Variablerna bör anges i samma enhet för att ge resultat av något värde.

4.5.1 Variabel lönsamhet

Lönsamheten för dikorna och ungnöten kommer anges i olika enheter varför dessa två produktionsgrenar kommer särskiljas i den vidare analysen. För mer ingående redovisning av y-axeln se bilaga 2. Lönsamheten för dikorna anges i kronor per ko, för ungnöten anges den i kronor per 100kg slaktad vikt. Lönsamhetsmått är exklusive alternativkostnad.

4.5.2 Variabler kostnader

Som nämnts tidigare i kapitlet återfinns vi x-axlarna foder, maskiner, djurinköp, byggnader, posten bränsle, el och vatten samt en separat post för avskrivningar. Djurinköp kommer ej vara med i regressionsanalysen för dikoföretagen. För en mer noggrann granskning av X-axlarna se bilaga 3.

4.6 Resultat av korrelationssanalys

Efter att ha matat in de värden som redovisats under avsnitt 4.5 i verktyget för korrelationsanalys så har ett statistiskt material erhållits för tolkning. Av de variabler som valts ut för korrelationsanalysen visade sig alla ha ett mer eller mindre starkt samband med variabeln resultat.

4.6.1 Resultaten för dikorproducenterna

Korrelationsanalysen ger en korrelationskoefficient för varje variabel, vilka visar på varierande grad av samband med variabeln resultat. Samtliga variabler är positivt korrelerande, det vill säga ett högre värde för de olika kostnadsposterna (det vill säga lägre utgift) har ett genomsnittligt samband med ett högre värde för resultatet.

Starkast samband ser vi mellan djurinköp, foder, byggnader och resultatet. Variabeln byggnader har ett r-värde som kan betraktas som mycket starkt, r-värdet för foder når nästintill upp till samma styrka medan djurinköp och avskrivningar får betraktas vara relativt starka samband. Maskiner samt bränsle, el men mer har lägre styrka i sambandet och kan anses som medel.

Tabell 2. Resultat av korrelationsanalys för dikorproducenterna

Variabel	Korrelationskoefficient, r	Förklaringsvärde, r ²
Djurinköp	0,7	0,49
Foder	0,79	0,62
Maskiner	0,42	0,18
Bränsle, el m.m	0,41	0,17
Byggnader	0,81	0,66
Avskrivningar	0,69	0,48

4.6.2 Resultat för ungnötsproducenterna

Korrelationskoefficienterna för ungnötsuppfödarnas variabler uppvisar generellt svagare samband än dikoproducenternas. Variablerna foder och bränsle, el m.m har ett svagt samband med resultatet. Djurinköp ligger på gränsen mellan svagt och medelstyrka i sambandet.

Maskiner och avskrivningarnas samband är på en medelnivå. Avskrivningarna har ett negativt samband på -0.4 vilket innebär att det genomsnittligt förknippas en högre kostnad för avskrivningar med ett högre resultat men sambandet är närmare noll än hundra procent. Variabeln byggnader är den som visar starkast samband med $r=0.66$ vilket kan anses som ett relativt starkt samband.

Tabell 3. Resultat av regressionsanalysen för ungnötsuppfödarna

Variabel	Korrelationskoefficient, r	Förklaringsvärde, r^2
Djurinköp	0,3	0,09
Foder	0,26	0,07
Maskiner	0,41	0,17
Bränsle, el m.m	-0,1	-0,01
Byggnader	0,66	0,44
Avskrivningar	-0,4	-0,16

5 Analys och diskussion

Detta kapitel syftar till att analysera och diskutera resultaten av kapitel fyra. Det syftar även till att i möjligaste mån besvara frågeställningen i kapitel ett.

Frågeställningen i kapitel ett såg ut som följer

- Vilka faktorer korrelerar med lönsamhet hos fallgårdarna?

Svaret blir som lyder nedan

- För ungnöt är det av de jämförda variablerna framförallt byggnader som uppvisar ett starkare samband med resultatet.
- Dikornas resultat har generellt starkare samband med alla variabler där byggnader och foder är de med starkast samband. Även djurinköp och avskrivningar uppvisar ett visst mått av styrka i sambandet med resultatet.

Resultaten av korrelationsanalysen pekar sålunda på att det för gårdarna med ungnöt är kostnaden för byggnader som korrelerar starkast med lönsamheten. För dikogårdarna är det också byggnaderna, men även kostnaderna för foder, djurinköp och avskrivningar som uppvisar en högre grad av korrelation med resultatet.

Vid korrelationsanalys är det vanligt att korrelationskoefficienten närmar sig 0 vid ökande storlek på stickprovet (n) om stickproven från början är små (Hagell 2010). Framförallt dikornas stickprov får anses av mindre omfattning och därför är det möjligt att de generellt starkare sambanden i denna korrelationsanalys i någon mån är ett resultat av just det lägre värdet av n och inte endast ett starkare samband.

5.1 Dikoproducenternas värden

Resultaten av korrelationsanalysen för dikorna stämmer i avseende av kostnader för byggnader och foder väl in med tidigare forskning. De höga r -värden som dessa variabler fått pekar på ett starkare samband med resultatet än några av de andra variablerna. Sålunda tyder detta på att högre kostnader för byggnader och foder har ett starkt samband med lägre resultat. Ett r -värde som kan vara värt ett speciellt omnämnande är det för djurinköp. Att kostnaden för djurinköp uppvisar ett så starkt samband med resultatet kan återkopplas till tidigare forskning som sett svårigheter att förena nyinvesteringar i nötköttsproduktion med acceptabel lönsamhet. Att ha egen rekrytering kan alltså förmodas ha samband med bättre lönsamhet likväl som nystartade besättningar kommer ha svårare i början.

Slutligen så bör läsaren åter igen ha i minnet att r-värdet vanligen närmar sig 0 i samband med att n ökar när populationen är lite inledningsvis och n dikor är lågt. Större antal observations kunde ha gett svagare samband.

5.2 Ungnötsproducenternas värden

Även resultaten för ungnötsuppfödarna bekräftar i viss mån tidigare forskning. Kostnaden för byggnader är den kostnad som uppvisar starkast samband med resultatet. Avskrivningarna uppvisar ett omvänt samband vilket är rimligt. Investeringar som ger större avskrivningar borde rimligen ha ett samband med högre avkastning om det inte är en dålig investering. Eftersom ungnötsuppfödningen inte har samma möjligheter till besparingar i foderkostnaderna genom ökad betesdrift så är foderkostnadens mindre starka samband med resultatet rimlig.

För att återkoppla till teorin så bekräftar korrelationskoefficienten för byggnadskostnaden kommentarerna i Widegren (2004) ; nötköttproduktionen idag bär inte nya, moderna byggnader.

5.3 Intäktsstrukturen

5.1.1 Slopandet av handjursbidraget

Som läsaren kunde se i kapitel ett kommer handjursbidraget att 2013 upphöra att existera och istället uppgå i gårdsstödet för de gårdar som tidigare har mottagit det. Detta betyder att denna ersättning i fortsättningen kommer utgå oavsett gårdarnas fortsatta produktion. Då det i studien framgick att handjursbidraget är en viktig del i intäktsstrukturen i de berörda företagen och att de flesta redan med bidraget brottas med bristande lönsamhet är det inte orimligt att anta att bidragets slopande kommer få negativa effekter för den svenska uppfödningen av ungnöt. Det ligger nära till hands att anta att detta skulle bli dödsstöten för många uppfödare sett till det material som lagts fram tidigare i denna studie.

Dock finns det några osäkerhetsfaktorer som gör det vanskligt att försöka räkna ut mer precist effekterna för uppfödningen av denna förändring i intäktsstrukturen. För det första kommer företagen som helhet inte lida någon akut katastrof då det slopade handjursbidraget istället kommer gårdsstödet till godo. Redan befintliga uppfödare kommer alltså att kunna fortsätta sin uppfödning med bibehållen lönsamhet i företaget. För det andra så är det svårt att sja om hur beslutsfattandet i de enskilda företagen gestaltar sig. Även om produktionsgrenen ungnöt visar urusel lönsamhet efter att handjursbidraget försvunnit kanske många värderar djurhållningen som en del i vad Helena Hansson kallade den mikrosociala miljön så högt att man kan acceptera att gården som helhet har en produktionsgren som är olönsam. Synergieffekter av djurhållningen för växtodlingen är en annan faktor som företagsledarna behöver beakta och resultatet av den beaktningen är också svår att uppskatta.

5.2 kommentar om de ej signifikanta värdena

5.2.1 Ej signifikanta resultat som infriade förväntningarna

För ungnöten var som konstaterat några värden inte lika långt ifrån signifikant nivå på r-värdet som de övriga. De faktorer som var nära var maskiner och avskrivningar. Det kan tyckas lite förvånande att endast byggnader visade signifikant samband med lönsamhet men kanske kan det vara underlaget som spelar in. I och med att underlaget hade en omfattning som kan ha varit lite för liten så behövs det inte lika många udda värden för att analysens resultat ska rädda. Med ett mer omfattande underlag är det inte oävet att spekulera i att även maskiner och avskrivningar hade kunnat komma att uppvisa ett signifikant samband med lönsamhet.

Att posten bränsle, el, vatten och smörjmedel inte uppvisade signifikant samband med lönsamhet är närmast en lättnad då ingen tidigare forskning jag tagit del av antytt det samt att den kostnaden inte varierade så mycket mellan gårdarna räknat per producerad enhet.

6 Slutsatser

I detta avslutande kapitel är det dags för en återblick till syftet från kapitel ett. Syftet med studien löd som följer:

Syftet med denna uppsats är att studera ett antal gårdar med nötköttsproduktion och försöka utröna om några eller någon enskild faktor har ett starkare samband än de andra med lönsamheten.

Studien har uppnått sitt syfte. Den har visat på att den mest kritiska faktorn för de gårdar som utgjort underlaget, har varit kostnaden för byggnader för uppfödarna av ungnöt. I dikobesättningarna har de kritiska faktorerna också varit kostnaden för byggnader, men även kostnaden för foder, djurinköp och avskrivningarna.

Det starka sambandet mellan djurinköp och resultat pekar på att egen rekrytering är viktig i dikobesättningarna.

Studien säger inte att dessa faktorer generellt är de kritiska för nötköttsproduktionen i hela landet, för det är inte underlaget tillräckligt stort och utspritt. Däremot ger resultaten en fingervisning. Om dessa är de kritiska faktorerna för fallgårdarna kommer de likaså vara det för ett visst antal gårdar i landet. Framförallt dikoproducenternas lägre antal observationer kan ha orsakat ett starkare samband i analysen.

När handjursbidraget väl slopas och istället uppgår i de berörda gårdarnas gårdsstöd kommer förutsättningarna för den svenska uppfödningen av nöt till slakt markant förändras. Som vi har sett utgör stöden en viktig del i inkomststrukturen för gårdarna som bedriver vidareuppfödning av slakttjurar och stutar. Vi kan dock inte veta med säkerhet hur stor del av produktionen som kommer försvinna på grund av detta. Det vi kan veta är att förutsättningarna för nya producenter kommer bli sämre. Om inte marknadspriset kompenserar bortfallet i stöd kommer nyinvesteringar i nötköttsuppfödning bli mycket svåra.

6.1.1 Förslag på vidare studier

Materialet som legat till grund för denna studie är mycket omfattande och kommer förhoppningsvis efter hand få flera års observationer från samma gårdar. Denna studie har behandlat de övergripande kostnaderna men materialet från agribeeff- projektet är en rik källa att ösa ur. Vidare studier av detta material kan kanske vara som en fördjupning av denna studie och mer noggrant undersöka foderstater, maskinkedjor, växtodlingsstrategier, byggnadslösningar och inte minst arbetskostnaden som är den stora post som inte behandlats i denna studie.

Vidare inbjuder nötköttsföretagens externa och operationella miljö till vidare granskning. Om det är den enskilde lantbrukarens uppgift att effektivisera företagets interna miljö är det upp till intresseorganisationer och lantbrukets akademiska tankesmedja SLU att problematisera och analysera företeelser i dessa miljöer som kan tänkas hämma den svenska nötköttsproduktionen i synnerhet och jordbruket i allmänhet.

Bibliografi

Litteratur och publikationer

- Barney, J, Wright, M & Ketchen, Jr. D. J. (2001) *The resource based view of the firm: ten years after 1991*. Pergamon
- Fayol, H. (2008). *Industriell och allmän administration*. 2008 Stockholm: Santérus Förlag (ISBN 978-91-7359-020-4)
- Holmblad- Brunsson, K (2005) *Ekonomistyrning – om mått, makt och människor*. Lund: Studentlitteratur (ISBN 978-91-44-02962-7)
- Kumm, Karl-Ivar (2002). *Hållbar nöt- och lammköttproduktion – en idéskiss. Rapport MAT 21 nr. 2*. SLU Skara, Institutionen för ekonomi.
- Kumm, Karl-Ivar (2006). *Vägar till lönsam nöt- och lammköttproduktion. Rapport 11*. SLU Skara, Institutionen för husdjurens miljö och hälsa.
- Körner, Svante & Wahlgren, Lars. *Praktisk statistik*. Studentlitteratur AB. Lund (ISBN-978-91-44-01915-4)
- Lee D, Newman P & Price R (1999). *Decision making in organisations*. Glasgow Prentice hall.
- Ramsey, R, Doye, D, Ward, C, McGrann, J, Falconer, L, & Bevers, S (2005). Factors Affecting Beef Cow-Herd Costs, Production and Profits. *Journal of Agricultural and Applied Economics 2005 – 37 pp 91-99*
- Simon, H. A, (1955). *A Behavioral Model of Rational Choice*. © 1955 [The MIT Press](#)
- Pehrson, Inger (2007). *Nötköttproduktion i Sverige*. Sveriges nötköttsproducenter.
- Hagell, Peter. (2010) *Biostatistik 1: Korrelation och linjär regression*. Lunds universitet.
- Hughes, Harlan. *Conducting a comparative analysis of your herds production facts with other herds production facts*. North Dakota state university
- Lindgren, Astrid. 1990. *Min ko vill ha roligt*. Stockholm R & S
- Hansson, Helena. 2007. *Driving and Restraining Forces for Economic and Technical Efficiency in Dairy Farms*. SLU Uppsala (ISBN 978-91-85913)
- Nunnally, J C. 1978. *Psychometric theory*. New York. McGraw-Hill.
- Widegren, John. 2004. *Är det lönsamt att bygga för morgondagens nötköttproduktion?* SLU Alnarp, institutionen för jordbrukets biosystem och teknologi.

Jordbruksverket 2009. *Antal nötkreatur i december 2009*. (ISSN 14045839)

Jordbruksverket 2007. *Nya aktörer på världsmarknaden, global översikt för jordbruksprodukter en kortversion 2007*

Jordbruksverket 2007. *Global marknadsöversikt för jordbruksprodukter- landsstudier del 1. 2007*

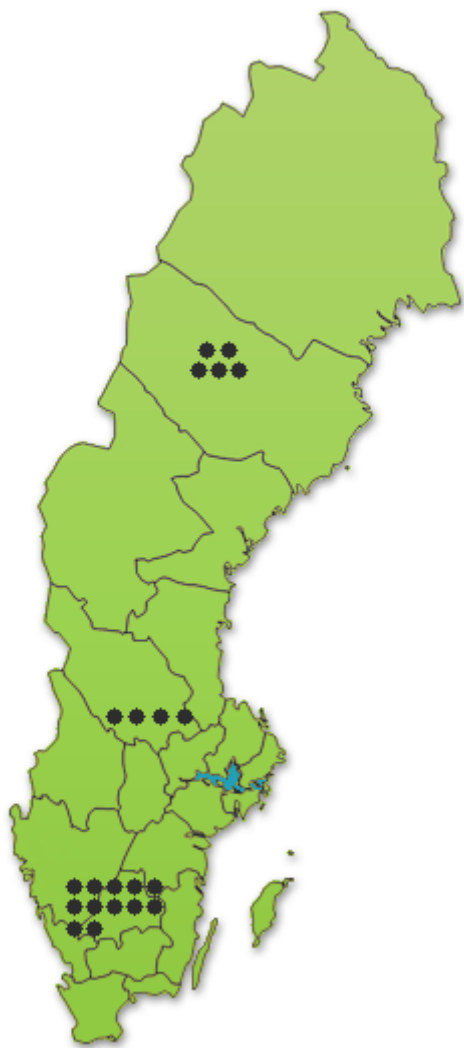
Internet

- 1 LRF (www.lrf.se) 2010-04-12
<http://www.lrf.se/lrf-och-de-grona-naringarna/djuromsorg/djurskyddslagstiftning/>
- 2 Saltkråkan AB (www.astridlindgren.se) , 2010-04-12
(<http://www.astridlindgren.se/manniskan/opinionsbildaren>)
- 3 Jordbruksverket (www.sjv.se)
(<http://www.sjv.se/amnesomraden/handel/politikochframtid/eusjordbrukspolitik/varforengemensamjordbrukspolitik.4.6beab0f111fb74e78a78000936.html>) 2010-05-03
- 4 Europeiska unionens webbportal Europa (www.europa.eu) 2010-04-26
(http://europa.eu/pol/financ/index_sv.htm)
- 5 [LRF](http://www.konsult.lrf.se) Konsults kvartalsrapport (www.konsult.lrf.se) 2010-05-11
http://www.konsult.lrf.se/Global/Pdf/Kvartalsrapport_1_10.pdf
- 6 Norrköpings tidningar (www.nt.se) 2010-05-29
<http://www.nt.se/arkiv/2007/02/21/Norrk%F6ping/155762/Tusen-%F6stg%F6tab%F6nder-h%E4mmas-av-regelkr%E5ngel.aspx>

Personliga budskap

Thord Karlsson / agronom. Institutionen för ekonomi, SLU
Sagt i möten på Ultuna, e-post och telefonsamtal.

Bilaga 1: Gårdarnas geografiska spridning

Figur 10. Geografisk illustration av gårdarnas belägenhet indelat i Götaland, Svealand och Norrland.

Bilaga 2: Y-axlarna

Tabell 4. Y-axlar dikoproducenter, enhet kronor per ko

besättning	resultat exkl. alt. Kostnad	resultat inkl. alt. Kostnad
Norrland 1	1002	-7697
Norrland 2	-2628	-10761
Götaland1	1948	-2794
Svealand1	-1406	-3929
Götaland2	342	-9026
Götaland3	3798	-1087
Götaland4	4489	-4425

Tabell 5. Y-axlar ungnötsuppfödare, enhet kronor per 100kg slaktad vikt

Besättning	Resultat exkl. alt. kostnad	Resultat inkl. alt. Kostnad
Götaland 1	-528	-990
Götaland 2	-715	-1550
Götaland 3	344	-527
Svealand 1	-1432	-2456
Götaland 4	635	-2385
Götaland 5	239	-1112
Norrland 1	-547	-1646
Norrland 2	938	-275
Norrland 3	-243	-2312
Götaland 6	17	-857
Götaland 7	496	-808
Götaland 8	-899	-3195
Svealand 2	-704	-1459
Svealand 3	-1091	-3114

Bilaga 3: X-axlarna

Tabell 6. X-axlar dikoproducenter, kostnader i kronor per ko

	djurinköp	foder	maskiner	bränsle, el, smörjmedel & vatten	byggnader (underhåll & avskrivningar)
Norrland1	-455	-2392	-2779	-1089	-1198
Norrland2	-702	-3383	-2645	-1646	-1835
Götaland1	-205	-874	-1094	-941	-1251
Svealand1	-188	-1536	-1533	-512	-1614
Götaland2	0	-1730	-2691	-502	-482
Götaland3	0	-1266	-899	-309	-227
Götaland4	0	-544	-2124	-763	-520

Tabell 7. X-axlar ungnötsuppfödarna, kostnader i kronor per 100 kg slaktad vikt

	djurinköp	foder	maskiner	bränsle, el, smörjmedel & vatten	byggnader (underhåll & avskrivningar)
Götaland1	-1461	-1389	-507	-205	-104
Götaland2	-1815	-1077	-292	-65	-582
Götaland3	-605	-946	-564	-143	-124
Svealand1	-1583	-604	-543	-259	-616
Götaland4	-777	-885	-446	-347	-99
Götaland5	-1618	-580	-356	-183	-173
Norrland 1	-1710	-1156	-781	-317	-102
Norrland 2	-551	-1284	-535	-335	-159
Norrland 3	-629	-949	-1065	-367	-256
Götaland6	-391	-952	-902	-180	-46
Götaland7	-577	-868	-505	-373	-80
Götaland8	-619	-1549	-1355	-291	-196
Svealand2	-363	-1507	-662	-379	-225
Svealand3	-428	-1394	-1357	-317	-382